

Cynthia (18) jaar met haar drie maanden oude baby Michael. Phoebe Oregio hielp haar toen ze haar kind ter wereld bracht.

Na de controle door "mkunga" Phoebe krijgt de acht maanden zwangere Lilian (16) een kom pap.

Vroedvrouw, "mkunga", Phoebe Oregio in de smalle straten van Kibera, de grootste sloppenwijk van de Keniaanse hoofdstad Nairobi.

Scharen, een laken, katoen en handschoenen. Dit materiaal gebruiken de "wakunga" bij een bevalling.

Phoebe onderzoekt de acht maanden zwangere Lilian (16) in haar huis in Kibera.

"Mkunga" Juliana Osumba geeft voorlichting aan zwangere vrouwen en moeders van pasgeboren baby's.

In Kibera helpt de vroedvrouw

tekst en beeld Eva de Vries

Sinds drie jaar is de gezondheidszorg voor zwangere vrouwen in Kenia gratis. De hoop is dat daardoor meer vrouwen kiezen voor een bevalling in het ziekenhuis, onder begeleiding van geschoold personeel. Toch blijft de thuisbevalling populair. In Kibera, Nairobi's grootste sloppenwijk, draaien de traditionele vroedvrouwen, de "wakunga", nog steeds overuren.

Op tafel staat een pot kruidencreme, naast een rol katoen, twee scharen, een doek en plastic handschoenen. Mocht ze plotseling moeten helpen bij een bevalling, dan heeft "mkunga" (een vroedvrouw, enkelvoud van "wakunga") Phoebe Oregio (62) alle benodigdheden bij de hand. Medicijnen gebruikt ze niet. Ze bidt om de pijn bij de

bevalling te verlichten en dept zo nodig het voorhoofd van de aanstaande moeder met een natte doek. Phoebe leerde het vak van haar oma.

"Het is vooral fijn om de jonge meisjes te kunnen helpen", zegt ze. "Ze weten niet wat hun te wachten staat. Ik bereid hen voor op de bevalling en op het moederschap, want het leven in Kibera is niet gemakkelijk." Ze ontvangt haar patiënten bij haar thuis. In ruil voor haar hulp schenken ze haar een kip, een pak suiker of soms wat geld. Wat ze maar kunnen missen. "In de 35 jaar dat ik dit werk doe, heb ik misschien wel duizend baby's ter wereld helpen brengen, maar de afgelopen jaren neemt het aantal bevallingen af."

Sterfte

In juni 2013 besloot de Keniaanse regering om een einde te maken aan de zorgkosten voor zwangere vrouwen in klinieken en ziekenhuizen. Ongeveer de helft van de vrouwen in Kenia bevalt namelijk thuis, en juist tijdens deze bevallingen sterven de meeste moeders en baby's.

Een afwijkende ligging van de baby, problemen met de placenta, infecties of een te

hoge bloeddruk zijn veelvoorkomende complicaties. "Het aantal ziekenhuisbevallingen is toegenomen sinds de beleidsverandering, maar nog steeds besluiten veel vrouwen om thuis te bevallen", zegt Benson Milimo, docent verloskunde aan de Moi-universiteit in de West-Keniaanse stad Eldoret. "Dit geldt vooral voor vrouwen in afgelegen rurale gebieden en de sloppenwijken nabij grote steden. Redenen zijn tradities, angst voor de behandeling in het ziekenhuis en

Wat is een mkunga?

Een "mkunga" (Kiswahili, enkelvoud) is een traditionele vroedvrouw in Kenia. Het is vaak een oudere vrouw met veel levenservaring en ze werkt voornamelijk in stedelijke sloppenwijken en in armere gebieden buiten de grote steden. Ze is ongeschoold en heeft het vak geleerd van haar moeder of grootmoeder. "Wakunga" (meervoud) helpen meisjes en vrouwen in hun eigen gemeenschap, waardoor ze hun patiënten vrijwel altijd persoonlijk kennen.

de kosten van het vervoer ernaartoe."

Op de bank slurpt Lilian (16) gulzig van een kom pap. Phoebe Oregio legt af en toe liefdevol haar hand op haar knie. De controle zit er weer op. Lilian verwacht over een maand haar eerste kindje. Ze ziet als een berg tegen de bevalling op, maar Phoebe heeft haar net verteld dat haar buik goed aanvoelt. "Ik ben gerustgesteld", zegt Lilian met een zachte stem. "De mkunga is lief en neemt de tijd voor me."

Als ze het woord "ziekenhuis" opvangt, betreft haar gezicht. "Ik ben er bang voor. Ik heb gehoord dat de zusters schreeuwen en zelfs soms slaan. Ik wil er niet naartoe. Hier voel ik me veilig."

Aandacht

Een paar straten verderop geeft Juliana Osumba (55), Phoebes zus én ook mkunga, een buikmassage aan Masi (21). Twee jaar geleden kwam haar zoonje ter wereld op de vloer van Juliana's woning. Ook zij is te spreken over de diensten van haar mkunga: "Ze kalmeerde me, gaf me water en streelde mijn rug."

Nu is ze acht maanden zwanger van de tweede. Ze hoopt dat Juliana haar opnieuw

voor een kip

kan helpen. "In het ziekenhuis krijg je niets te drinken, het vervoer ernaartoe is duur en de artsen behandelen je zonder respect", zegt ze stellig.

Volgens Juliana is dat het beeld dat veel jonge vrouwen hebben van de reguliere gezondheidszorg. Ze drukt zachtjes op Masi's ontblote onderbuik en beweegt

"carrière" vrouwen en kinderen zien sterven aan complicaties. "Voor de bevalling van een tweeling is riskant", vertelt Juliana. "Een aantal jaren geleden stierven een vrouw en haar beide baby's na een moeilijke bevalling bij mij thuis. Als ik daaraan denk, word ik weer verdrietig." Tijdens de wekelijkse bijeenkomst die

„In het ziekenhuis krijg je niets te drinken en behandelen de artsen je zonder respect”

wat heen en weer. "Je baby ligt al met het hoofdje naar beneden", concludeert ze. Masi begint te stralen en reikt met haar handen omhoog. "Ik dank God voor dit geschenk. Nu hoef ik niet naar het ziekenhuis!"

Hoe goed en empathisch een mkunga ook is, ze beschikt niet over de kennis en middelen om een complexe bevalling in goede banen te leiden. Dat erkent zowel Phoebe als Juliana. Beiden hebben gedurende hun

Phoebe en Juliana organiseren voor zwangere vrouwen en jonge moeders wordt daarom aandacht besteed aan de voordelen van het ziekenhuis. Ze leren de aanwezigen bijvoorbeeld dat ze daarnaartoe moeten gaan als ze bloed verliezen of opgezwollen voeten of stekende hoofdpijn hebben.

De 17-jarige Cynthia, met op schoot haar drie maanden oude zoonje Michael, blijft huiverig: "Juliana heeft geholpen bij de

bevalling van mijn zoon. Alles verliep voorspoedig en we hebben nu nog steeds goed contact. Ik hoop dat zij er ook voor me is bij de komst van een tweede kind."

Vertrouwen

"De zorg voor zwangere vrouwen en pasgeborenen in de Keniaanse ziekenhuizen moet absoluut verbeteren", vindt ook Benson Milimo. "Gratis zorg betekent namelijk niet meteen dat de kwaliteit ook goed is." Volgens Milimo is het noodzakelijk dat er meer vroedvrouwen worden opgeleid, zodat de werkdruk afneemt. Zo zullen patiënten meer aandacht krijgen en kan er beter geluisterd worden naar individuele klachten en wensen. Ook moet het wegennetwerk in Kenia verbeteren, zodat de toegang tot ziekenhuizen beter wordt.

Bovendien is bewustwording belangrijk. Ziekenhuizen moeten het vertrouwen terugwinnen van angstige vrouwen die met lood in hun schoenen de drempel van een officiële zorginstelling betreden. Zolang deze belangrijke zaken niet veranderen, blijven de ongeschoolde maar vriendelijke en meelevende wakunga de dienst uitmaken op plekken als Kibera.

Baby- en moedersterfte in Kenia

"Verbeterde toegang tot reproductieve gezondheidszorg", zo luidde millenniumdoel 5. Het aantal moedersterftes moest in 2015 met driekwart zijn teruggebracht in vergelijking met het cijfer in 1990. Mede daarom besloot de Keniaanse regering in 2013 om de gezondheidszorg voor zwangere vrouwen gratis te maken. In Kenia bevalt de helft van de vrouwen thuis, zonder de aanwezigheid van geschoolde artsen of verpleegkundigen. Het aantal sterfgevallen in het Afrikaanse land is de afgelopen jaren afgenomen. In 2000 overleden nog 750 vrouwen of baby's tijdens de bevalling (per 100.000 bevallingen), in 2010 rond de 600 en momenteel ongeveer 490. In de sloppenwijken ligt dit aantal echter beduidend hoger. Millenniumdoel 5 is hiermee dus lang nog niet bereikt. Er valt in Kenia nog een wereld te winnen.

Bron: Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) en Unicef